

Informatiebrief

Zaaknummer: Z/21/058483
Documentnummer: 267818
Datum: 28 september 2021/verzonden 29 september 2021
Onderwerp: Meerjarenprogramma Leidse Ommelanden 2021-2025 en Samenwerkingsovereenkomst Leidse Ommelanden 2021-2025

Portefeuillehouder: Wethouder E. Spil
Bijlage(n): *Meerjarenprogramma Leidse Ommelanden 2021-2025*

Geachte Raad,

Hierbij informeren wij u dat op 29 september de Samenwerkingsovereenkomst Uitvoeringsprogramma Leidse Ommelanden 2021-2025 *'Positioneren, realiseren en organiseren van een duurzaam stad – land systeem'* is getekend. Hiermee wordt deze bestaande regionale samenwerking een nieuwe impuls gegeven.

Het samenwerkingsverband, bestaande uit de acht gemeenten: Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Katwijk, Teylingen, Kaag en Braassem, Zoeterwoude, Voorschoten en agrarische natuurvereniging Groene Klaver, bestaat sinds 2009 en heeft zich verenigd binnen de Landschapstafel Leidse Ommelanden. Zij heeft als doel projecten op het gebied van natuur, landschap en recreatie te realiseren, die aansluiten op de Visie Natuurlijke Leefomgeving.

Succesvol programma

In vervolg op het Meerjarenprogramma Leidse Ommelanden 2016-2020 is een nieuwe programma voor de periode 2021-2025 opgesteld, zodat deze succesvolle samenwerking kan worden voortgezet. Er zijn veel projecten gerealiseerd die een bijdrage leveren aan klimaatadaptatie door het toevoegen van groen; ook de biodiversiteit is met deze projecten versterkt. Voorbeelden zijn de aanleg van het Singelpark, de inrichting van het park Matilo en de belevingsroutes (per fiets) naar het ommeland komen voort uit deze samenwerking. Verder is gewerkt aan meer groen en biodiversiteit in de regio, zoals bij de herinrichting van de Klinkenbergerplas en het Ghoybos;

Voortzetting samenwerking met nieuw programma

In 2020 is de samenwerking geëvalueerd en hebben de bestuurders de wens uitgesproken om deze voort te zetten. Er liggen vele opgaven op het gebied van biodiversiteit en landbouwtransitie, die alleen in gezamenlijkheid kunnen worden opgepakt. Dat geldt ook voor de opgaven vanuit het Nationaal Park Hollandse Duinen. Het is voldoende reden om met alle deelnemende bestuurders aan de Landschapstafel het besluit te nemen om de samenwerking voort te zetten door in te stemmen met het nieuwe Meerjarenprogramma Leidse Ommelanden 2021-2025, de nieuwe Samenwerkingsovereenkomst te ondertekenen en daarmee een inspanning te verrichten om de projecten uit het tweede Meerjarenprogramma te realiseren.

Met vriendelijke groet,
het college van burgemeester en wethouders,

A. R. de Graaf,
gemeentesecretaris

drs. N. Stemerding,
burgemeester

Deze brief is digitaal vastgesteld. Hierdoor staat er geen fysieke handtekening in de brief.

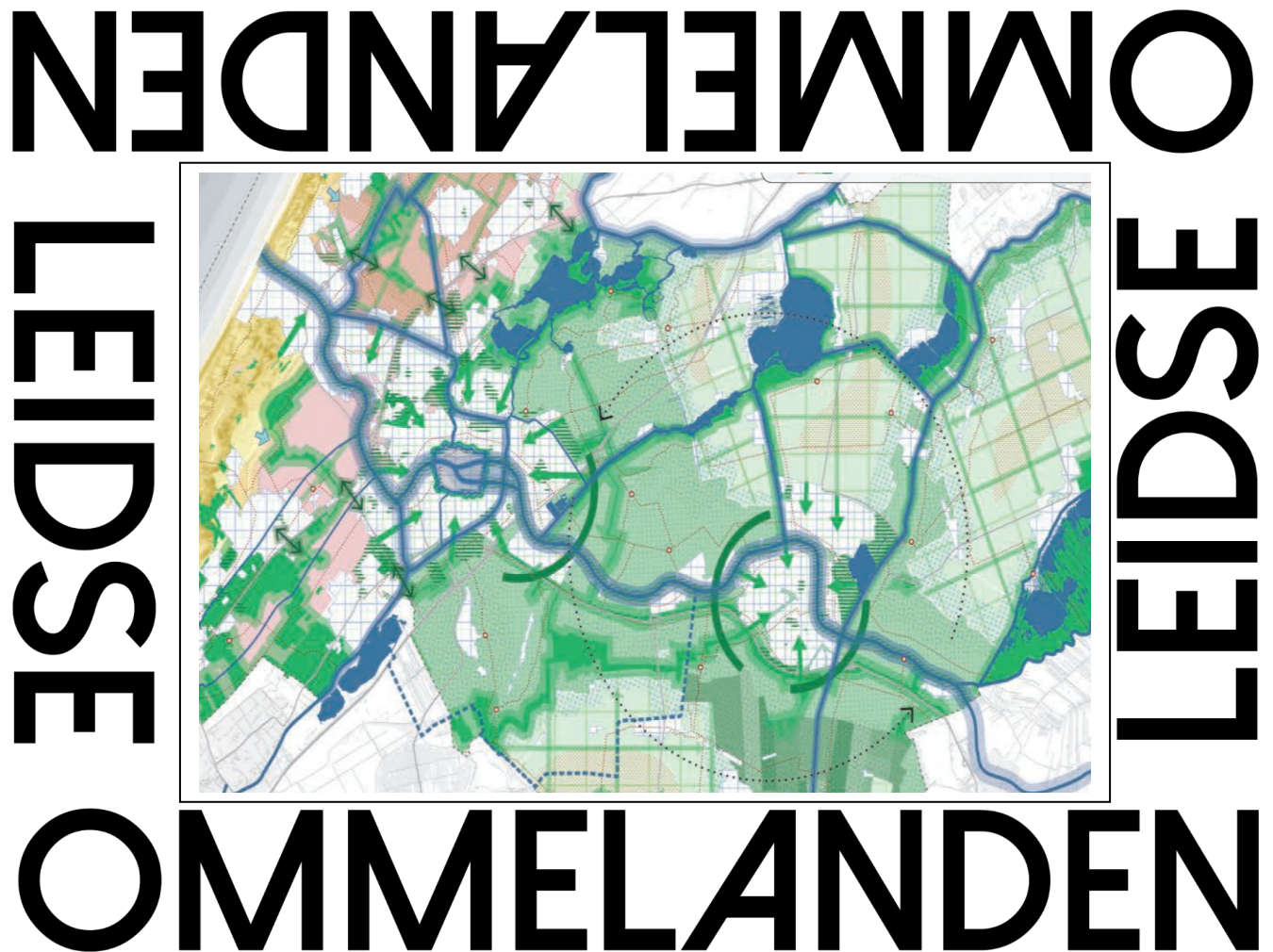

Uitvoeringsprogramma

Leidse Ommelanden 2021-2025

'Positioneren, realiseren en organiseren van een duurzaam stad - land systeem'

Versie: 29 september 2021

Inhoudsopgave

1 Leidse Ommelanden.....	5
1.1 Landschapstafel Leidse Ommelanden	5
Ligging	5
Waarden.....	5
Programma Leidse Ommelanden 2015-2020	6
1.2 Landschapstafel Leidse Ommelanden 2.0	7
Voortzetten van investeringen in groen, recreatie, cultureel erfgoed en natuur	7
Extra ambitie: toekomstbestendig landschap	8
Uitgangspunten voor het Uitvoeringsprogramma 2021-2025.....	8
1.3 uitwerking thema's Leidse Ommelanden 2021-2025	9
Cultuurhistorie	9
Landbouwtransitie	10
Klimaatadaptatie	11
Biodiversiteit	11
Stad-land verbindingen	12
Recreatie	13
2 Projecten	14
2.1 Cultuurhistorie	15
2.1.1. Herstel Landgoederen	15
2.1.2. Herstel Limes	16
2.1.3 Herstel Atlantikwall	17
2.2 Landbouwtransitie.....	18
2.2.1. Land van Ons	18
2.2.2 Experimenteren met vormen van landbouwtransitie.....	19
2.2.3. Project Grutto	21
2.3 Klimaat	22
2.3.1 Klimaatbossages in Leidse Ommelanden.....	22
2.3.2 Plastic Bubble Barrier.....	23

2.4 Biodiversiteit	24
2.4.1 Bloeiende Bermen en Oevers	24
2.4.2 Inventarisatie en ontwikkeling bloeiende oevers	25
2.4.3 Robuuste ecologische verbinding Leidse Ommelanden	26
2.5 Stad- land verbindingen	28
2.5.1 faciliteren sloepennetwerk	28
2.5.2 Uitbreiding Singelpark Leiden	29
2.5.3 Vergroenen bedrijventerrein Bio Sciencepark	30
2.6 Recreatie	31
2.6.1 Verbeteren vaarverbinding de Kaag - Braassemermeer	31
2.6.2 Bevorderen van waterrecreatie	32
2.6.3 Parkway 'Leidse Ommelanden'	33
3 Financiën	34
3.1 Proceskosten	34
Rolverdeling	34
Kosten	34
3.2 Projectfinanciën	35
4 Conclusie	37
Tijddlijn	37

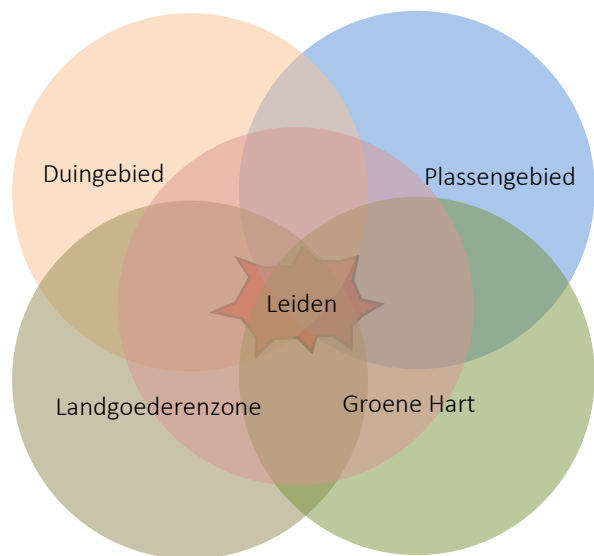
1 Leidse Ommelanden

Landschapstafel Leidse Ommelanden staat voor het versterken en ontwikkelen van de kwaliteit van de groene leefomgeving van de Leidse regio. De nadruk in het programma 2015-2020 lag op versterken van de groen recreatieve stad landverbindingen, vanaf het Singelpark te Leiden naar het ommeland met natuur, biodiversiteit en recreatie in de ommelanden. Zo is er geïnvesteerd in verbetering van recreatieve en ecologische verbindingen. Met de opgaven die nu met verdere verstedelijking, landbouwtransitie, energietransitie en klimaatverandering op onze regio afkomen, willen we de scope van de opgave van de landschapstafel verbreden. Dit document gaat in op de doorontwikkeling naar een landschapstafel Leidse Ommelanden met een Uitvoeringsprogramma voor 2021-2025.

1.1 Landschapstafel Leidse Ommelanden

Ligging

De Leidse Ommelanden is het open gebied buiten Leiden gelegen in de gemeenten: Kaag en Braassem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten en Zoeterwoude. Het gebied kenmerkt zich door een sterke oriëntatie op Leiden als centrum gemeente, terwijl het qua landschapstype vaak behoort tot één van de vier categorieën zoals in de figuur hiernaast is weergegeven. De verstedelijkingsdruk in het gebied is hoog en daarmee heeft de urgentie om het landschap te behouden en te ontwikkelen ook hoge prioriteit.

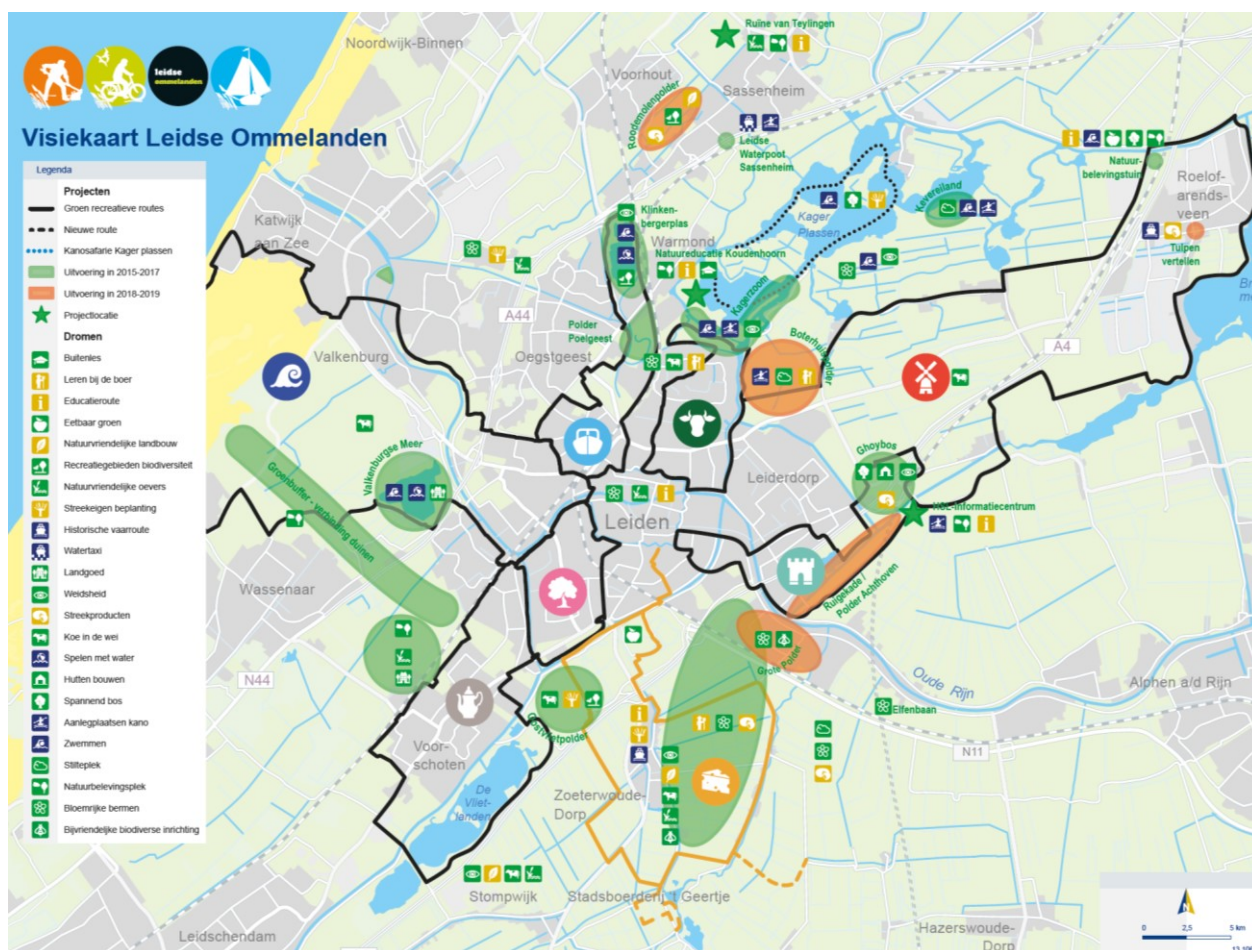
Waarden

Leidse Ommelanden kenmerkt zich door hoge landschappelijke, natuurlijke, recreatieve, cultuurhistorische en agrarische waarden in de nabijheid van dichtbevolkte steden (Leiden, Den Haag en Zoetermeer). Vanwege deze bijzondere waarden en de relatie met het omliggende stedelijk gebied staan de opgaven voor behoud en ontwikkeling van de kwaliteiten van de Leidse regio al lange tijd in de belangstelling. In toenemende mate bestaat het besef dat voor het behoud en de ontwikkeling van de kwaliteiten van Leidse Ommelanden, naast een goede planologische bescherming, nog meer nodig is. Het vereist ook een visie op de gewenste ontwikkelingsrichting van het gebied en een gezamenlijke aanpak waarin alle betrokkenen in het gebied hun bijdrage leveren aan het realiseren van die ontwikkelingsrichting, ten einde de maatschappelijke baten in het gebied te kunnen optimaliseren.

Programma Leidse Ommelanden 2015-2020

In 2009 is door de gemeenten een ambitieovereenkomst getekend welke bekrachtigd is door een Samenwerkingsovereenkomst die in 2011 is ondertekend door de deelnemende partijen. Het één en ander heeft geresulteerd in de Stuurgroep Samen voor Groen. Deze samenwerking liep af in 2014. Echter is in 2014 een overeenstemming bereikt met Provincie Zuid-Holland voor een Uitvoeringsprogramma 2015-2019. Dit Uitvoeringsprogramma heeft gezorgd voor de oprichting van Landschapstafel Leidse Ommelanden zoals die nu functioneert. Op constructieve basis en in onderling overleg zijn partijen aan de slag gegaan om een ca. twintigtal projecten verder uit te werken. In 2019 heeft PZH de aanvraag tot een verlenging van het programma goedgekeurd tot eind 2020. In de Stuurgroep van 3 juni 2020 is de evaluatie en de toekomstverkenning van de Landschapstafel besproken. Unaniem is besloten dat een doorontwikkeling van de Landschapstafel als zelfstandig gremium de meest voor de hand liggende keuze lijkt te zijn. De volgende paragrafen en hoofdstukken hebben hierop voortgeborduurd.

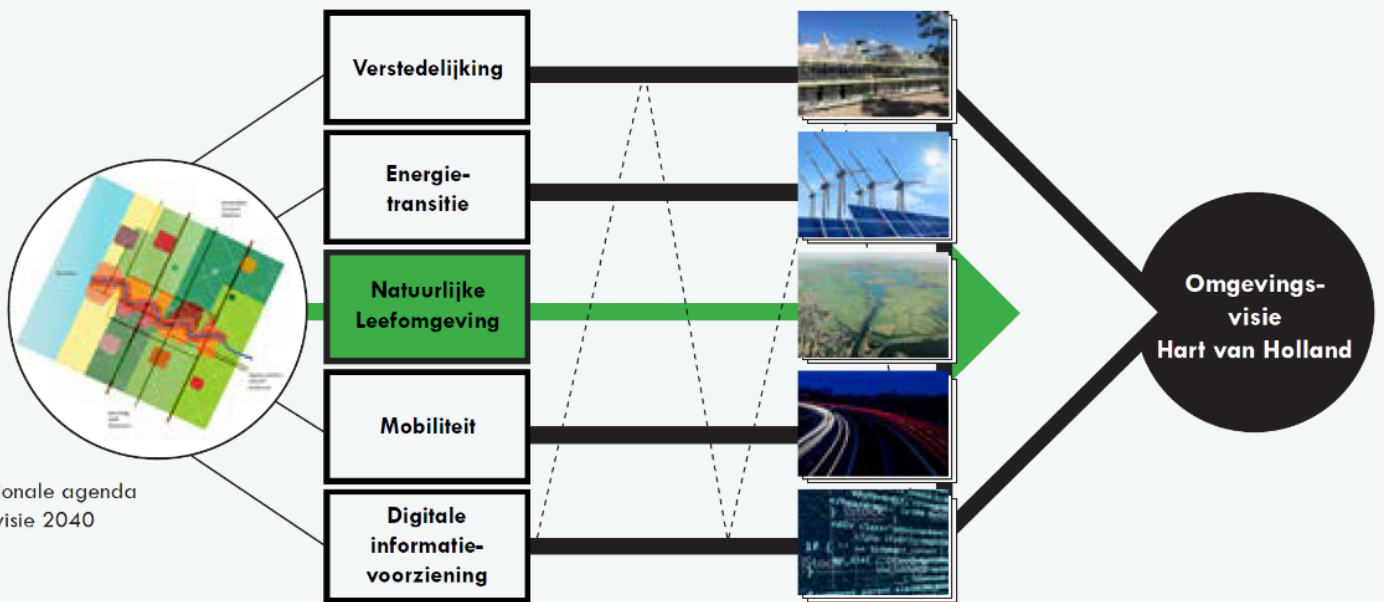

1.2 Landschapstafel Leidse Ommelanden 2.0

Nu het eerste Uitvoeringsprogramma op zijn einde loopt is een moment van herbezinning nodig. Bovendien heeft de provincie aangegeven de landschapstafels niet meer te financieren. Tegelijkertijd heeft de regio te maken met transitie op verschillende domeinen, die ook het landschap raken. Tijdens de Stuurgroep van 11 september 2020 heeft een gedachten wisseling hierover plaatsgevonden. Hieruit bleek een breed draagvlak te zijn voor verbreding naar een gebieds- en opgavegerichte benadering, die (ook) in samenwerking met de provincie en Holland Rijnland kan worden vormgegeven.

Voortzetten van investeringen in groen, recreatie, cultureel erfgoed en natuur

Investerings in het groen dragen niet alleen bij aan meer recreatieve mogelijkheden en natuurkwaliteit, maar zijn ook vanuit het oogpunt van gezondheid van de bevolking en de aantrekkelijkheid van het vestigingsklimaat in onze provincie van groot belang. Er zijn grote opgaven als biodiversiteit, klimaatadaptatie, bodemdaling en natuur-inclusieve/circulaire landbouw, maar ook verstedelijking en energietransitie. Waarden als groen, recreatie, cultureel erfgoed en natuur blijven in het licht van de verwachte veranderingen en transitie van essentieel belang. Om deze redenen heeft de Stuurgroep van 16 september 2020 het beleidsdocument 'Natuurlijke Leefomgeving; Basis in balans' als leidraad voor het nieuwe Uitvoeringsprogramma aangewezen. Onderstaand citaat uit het Voorwoord geeft mooi weer wat het document beoogt en waarom het de leidraad is voor het nieuwe Uitvoeringsprogramma.

'Basis in balans biedt een visie op onze natuurlijke leefomgeving, die schuurt met de wijze waarop we het in de afgelopen decennia hebben gedaan. Het landschap heeft het vaker moeten afleggen tegen de verstedelijking dan andersom. Door het benadrukken van de rijkdom aan identiteiten als basis heeft de visie een conserverend element in zich: het

behouden van het waardevolle dat onze regio kenmerkt. Dat conserverende element wordt echter aangevuld en versterkt met (ontwikkelings-)perspectieven voor de toekomst. De totstandkoming van 'Basis in balans' is dan ook geen eindfase, maar een tussenstation. Een tussenstation richting de toekomst. Gebruik 'Basis in balans' als een werkdocument, om met elkaar aan de slag te gaan om de natuurlijke leefomgeving te versterken.'

Extra ambitie: toekomstbestendig landschap

Zoals gezegd leiden de bovengenoemde opgaven en transitie tot claims en een ander gebruik van het landschap. Omdat landschap hét domein van de landschapstafel is, zijn de landschappelijke inpassing van de thema's opgaven die de landschapstafel aangaan. De oorspronkelijke doelstelling van Leidse Ommelanden was gericht op het waarborgen van de authenticiteit van het gebied, het versterken van de vitaliteit en het vergroten van de beleefbaarheid. Dit blijft overeind. Deze groenblauwe doelstellingen worden nu verrijkt met de nieuwe maatschappelijke uitdagingen. Door slim en op een integrale manier hieraan projecten te koppelen, vormen de landschapstafels uitvoeringspartners voor de Provincie en andere bestaande programma's. Samen kunnen we deze opgaven aangaan, met draagvlak in de regio's.

Uitgangspunten voor het Uitvoeringsprogramma 2021-2025

De Stuurgroep van 16 september 2020 heeft ingestemd om het beleidsdocument 'Natuurlijke Leefomgeving' van Het Hart van Holland als uitgangspunt te nemen voor een nieuw op te stellen Uitvoeringsprogramma. De deelnemende gemeenten hebben allen ingestemd met de inhoud van dit document. In dit analyse- en visiedocument worden de onderstaande zes thema's benoemd als speerpunten:

- 1 Cultuurhistorie: behoud en versterk de diversiteit in landschappen;
- 2 Landbouw: zorg voor een rendabel en duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw;
- 3 Klimaat: werk aan een klimaat robuuste inrichting van het landschap en openbare ruimte;
- 4 Biodiversiteit: zorg voor een gevarieerde biodiversiteit tot in de haarvaten van de regio;
- 5 Stad-Land relatie: behoud en versterk het landschap als framework voor de stad;
- 6 Recreatie: maak het gehele gebied bereikbaar en beleefbaar voor de recreant.

Tegelijk ontstaan vanuit deze thema's meekoppelkansen met de ambities die gesteld worden door andere partners in de regio. Bijvoorbeeld Nationale Park Hollandse Duinen. De samenwerking in het Nationaal Park Hollandse Duinen loopt van Hoek van Holland tot Hillegom. Ook hiervoor is een heldere visie en uitvoeringsstrategie opgesteld. NPHD heeft aangegeven zelf geen uitvoeringsorganisatie op poten te gaan zetten en wil graag met de Landschapstafels dit gesprek voeren over de uitvoering van projecten. Landschapstafel en NPHD kunnen elkaar versterken. Bovenstaande geldt ook voor andere bestaande programma's voor bijv. (water)recreatie, biodiversiteit, bewegen, Groene Hart en bodemdaling. Dit is geen limitatieve opsomming. Leidend blijven de zes genoemde thema's uit *Natuurlijke Leefomgeving* waarbij aanhaken van andere programma's aanbevelingswaardig is en de relevantie van het project doet toenemen. Samenwerking is bijvoorbeeld ook mogelijk met gemeenten van andere Landschapstafels of binnen Holland Rijnland verband.

1.3 uitwerking thema's Leidse Ommelanden 2021-2025

De genoemde zes thema's uit 'Natuurlijke Leefomgeving' worden onderstaand uitgewerkt met suggesties hoe dit zich kan vertalen naar projecten onder regie van de Landschapstafel. Tegelijk is hierin gezocht de meekoppelkansen te benoemen die zich voordoen vanuit andere programma's. De uitwerkingen geven weer wat met de thema's concreet bedoeld wordt.

Cultuurhistorie

Het cultuurhistorisch erfgoed in Hart van Holland is terug te vinden in vier erfgoedlijnen: De Atlantikwall met verspreid liggende resten uit de periode rond de Tweede Wereldoorlog, de Landgoederenzone met nog vele historische landgoederen en buitenplaatsen en de Trekvaarten waaronder de Rotte, de Vliet en de Trekvaart Leiden-Haarlem. Een vierde erfgoedlijn, de Romeinse Limes, volgt de loop van de Oude Rijn. Naast de erfgoedlijnen vormt het veenweidegebied een belangrijke cultuurhistorische drager van het gebied.

De historische binnenstad van Leiden, Hortus Botanicus, Naturalis, de diverse omringende, authentieke Hollandse Landschappen, de ligging ten opzichte van Schiphol en andere trekpleisters (Bollenstreek, Amsterdam, de kust) bieden een toeristisch potentieel. Dit kunnen we duurzaam en gezonde, sturend op intensiteit waar dat wenselijk is, de plaatselijke economieën van laten profiteren. Denk bijvoorbeeld aan het Hop on – Hop off bussen succes in grote steden waarbij de route economisch rendement levert. In de Leidse Ommelanden kan dit een manier zijn om te voet, per fiets en per boot/kano, ook elektrische fietsen en boten, langs bijzondere plekken te recreëren en zo stad en land te verbinden.

Landbouwtransitie

De agrarische sector zorgt voor veel werkgelegenheid. Naast de meer gangbare intensievere landbouw heeft in de laatste decennia ook in deze regio een verschuiving opgetreden richting een meer duurzame, natuur inclusieve vorm van landbouw. Deze verschuiving past goed binnen het nieuwe circulaire nationale en provinciale landbouw- en groenbeleid. De economische basis van de sector staat onder druk. Niet alleen zijn de wensen vanuit de omliggende steden groot. Ook de bedrijfsvoering zelf wordt steeds complexer door nieuwe wet- en regelgeving, snelle technologische ontwikkelingen, hoge investeringskosten en onzekerheid over bedrijfsopvolging. Een groot aantal van de agrarische ondernemers stopt, omdat zij geen opvolger hebben of het bedrijf niet meer rendabel is. Gemiddeld genomen daalt het percentage agrarische bedrijven in Zuid-Holland bijna 2 x zo snel als het landelijk gemiddelde. Uitgaande van de nieuw ingezette koers naar een meer duurzame, circulaire, natuur inclusieve landbouw en boom- en bollenteelt, is de verwachting dat de agrarische sector meer een rol krijgt als hoeder van het landschap met verantwoordelijkheid naar de natuurlijke leefomgeving dan een puur economische. De Landschapstafel kan hierin de rol van facilitator op zich nemen en initiatieven begeleiden, partijen verbinden en experimenten tot bloei laten komen. Hierin wordt nadrukkelijk gezocht naar een koppeling tussen biodiversiteit en landbouwtransitie. Doelstelling is het agrarisch landschap, met de waterinfrastructuur, aan kwaliteit te laten winnen door het landschap sterker te maken en milieubelastende bedrijfsvoering te voorkomen.

Klimaatadaptatie

Door klimaatverandering gaan wateroverlast, hitte, droogte, en overstroming een steeds belangrijkere rol spelen bij het inrichten van landelijk gebied. Dit zijn de vier onderdelen die genoemd zijn in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. Vaak wordt alleen gesproken over wateroverlast omdat een heftige regenbui direct voor zichtbare hinder en soms schade zorgt. Omdat opwarming vooral in het stedelijk gebied speelt, dient het landelijk gebied steeds meer als buffer voor het stedelijk weefsel. Buiten-stedelijke oplossingen, die een regio belang dienen, kunnen als projecten via de Landschapstafel uitgevoerd worden. Te denken valt aan waterberging en buffering gecombineerd met recreatief groen. Als het overstorten van vuil rioolwater afneemt is dat direct te zien aan een toenemende waterkwaliteit. Dichtbij in stedelijk gebied en meer op afstand van de bron, in schoner zwemwater wat verkoeling kan geven. Gemeentes onderzoeken via een klimaatstresstest de kwetsbaarheden voor wateroverlast, hitte, droogte, en overstroming. Deze uitkomsten leveren de input om regionale projecten te kunnen definiëren. Tegelijk bepleiten we het nemen van maatregelen om bodemdaling te geven te gaan o.a. door waterpeilverhoging toe te passen. Hiermee wordt afbraak van de veengronden tegengegaan en tegelijk dragen deze maatregelen bij aan klimaatadaptatie door meer water te bufferen en daarmee het voorkomen van emissie van broeikasgassen.

Biodiversiteit

Om de biodiversiteit in Leidse Ommelanden te stimuleren is een robuust netwerk van groot belang. Vele kleine gebieden kunnen zo samen met het omliggende gebied functioneren als één groot leefgebied voor soorten, wat zowel de soortenrijkdom als de aantallen per soort ten goede komt. Hiervoor is het van belang dat barrières als kanalen, snelwegen en spoorlijnen doorbroken worden. Tegelijkertijd bieden de recreatieve netwerken kansen om diverse leefgebieden met elkaar te verbinden. Door ook in de stad meer ruimte voor natuur te creëren en stad-landrelaties te versterken wordt het natuurnetwerk robuuster. Naast het versterken van het netwerk moet gekeken worden hoe de ecologie buiten de natuurgebieden een impuls kan krijgen, door bijvoorbeeld het maaibeheer in de veenweidegebieden aan te passen, waterpeilverhoging in de landbouwgebieden toe te passen of over te stappen op biologische/ natuur inclusieve (bollen- en sier-) teelt. Naast het beschermen van gebieden en

soorten is het van belang voorwaarden te creëren voor de natuur. Schoon water, voldoende voedsel en veilige schuilplekken zijn bepalend voor het wel of niet voorkomen van soorten.

Stad-land verbindingen

De relatie tussen het natuurlijke en agrarische gebied met de steden, dorpen en stedelijk gebied is verstoord. Zowel vanuit een fysiek en geografisch oogpunt gezien als vanuit een sociaaleconomisch benadering. De stad of stedelijk gebied breidt zich uit ten koste van dit landelijke gebied. Het landelijke gebied produceert niet meer de voor de stad essentiële levensbehoeften: Groene corridors vanuit de stad naar het land en visa-versa, schone lucht, schoon water, natuurwaarde, voedselproductie, biodiversiteit en biomassa. Het kwalitatief hoogwaardige groen voor binnen en buiten het stedelijke gebied is van essentieel belang voor gezondheid, kwaliteit van leven, vestigingsklimaat, klimaatadaptatie (wateropvang en hittestress tegengaan) en binding met de, lokaal geproduceerde, hoogwaardige voedselvoorziening. De wederzijdse afhankelijkheid van stad en land zal in de toekomst toenemen. Het buitengebied zal naast de huidige functies, een rol spelen in het opvangen van de gevolgen van de klimaatverandering, de energietransitie, het herstel van de biodiversiteit en recreatieruimte bieden voor de stedeling. Het stedelijk landschap heeft te maken met verdichting en daarmee wordt vergroening noodzakelijk. Herstructurering van verouderde bedrijventerreinen en transformatie van bestaand verouderd stedelijk gebied. In bestaand bebouwd gebied en een groene kwaliteitsimpuls is noodzakelijk van de bestaande buitenruimte. Met meer groen en water en minder versterking. Geen harde grenzen maar een verwevenheid van stad en land in ruimtelijke, sociaal, economisch en natuurlijk opzicht.

Recreatie

De regio kent recreatieve hotspots en vele onbenutte mogelijkheden. Om een evenwichtige natuurlijke recreatieve leefomgeving te creëren is een zekere mate van spreiding en sturing nodig onder andere door een goede geografische spreiding van attractieve bestemmingen op het gebied van erfgoed, ontspannen en bewegen, verkoop van regionale producten, duurzame horeca enz. De spreiding van recreatie en toerisme en daaraan gerelateerde recreatieve ecosysteemdiensten, zoals educatie, natuurlijk erfgoed en bereikbaarheid e.d. is zowel economisch als voor de biodiversiteit gunstig. Het geheel van aantrekkelijke en toegankelijke (water) recreatiegebieden & landschappen, bereikbare attractieve bestemmingen vereist een integraal recreatief systeem. Naast de vaarroutes, is het wenselijk om een combinatie te maken met wandelen en fietsen zodat de belevingswaarde van het landschap versterkt wordt. Bevaarbare boezems liggen hoog en geven mooi uitzicht op het lager gelegen omliggende landschap. Bloemrijke oevers, bermen en akkerranden in verbinding met de natuurgebieden levert een recreatief aantrekkelijk landschap van kust, duinen tot veenweidegebied en meer biodiversiteit op. Het is wenselijk dat wandelpaden (2 tot 10 km), fietspaden (10-30km) en vaarroutes (rondje max 4 uur) voor verschillende doelgroepen (incl. toerisme) divers zijn. Wegnemen van barrières en de aantrekkelijkheid (comfortabel en afwisselend) van het recreatieve netwerk zijn hierbij essentieel. Het uitgangspunt is dat recreatief aantrekkelijke gebieden binnen een kwartier fietsen vanuit het stedelijk gebied te bereiken zijn. In de regio zijn verschillende aantrekkelijke recreatiegebieden aanwezig: Het Hollands Plassengebied en het recreatiefwaternetwerk (o.a. Haarlemmertrekvaart, Leidse singels en Limes) heeft net zoveel te bieden als de veel bekendere Friese Meren. De kansen die er hier voor waterrecreatie en toerisme liggen, moeten verzilverd worden. De Hollandse Plassen en het recreatief waternetwerk hebben een enorme sociaal-maatschappelijk (o.a. cultuurhistorie), economische en ruimtelijke betekenis.

2 Projecten

De onderstaande projectbeschrijvingen geven een indicatie hoe de thema's uit het visiedocument *Natuurlijke Leefomgeving*, concreet uitgevoerd kunnen worden. Deze lijst aan projecten zijn indicatief en dienen nader uitgewerkt te worden en onderzocht te worden op haalbaarheid en financieringsmogelijkheden. Varianten van projecten en onderlinge verbindingen dienen nader onderzocht te worden. Uiteindelijk vormt het totaal van deze projecten de programmatische uitwerking van de visie Natuurlijke Leefomgeving van de Hart van Holland gemeenten. Verschillende deelnemende gemeenten uit de Leidse Ommelanden, hebben de leidende principes van de Natuurlijke Leefomgeving vastgesteld.

2.1 Cultuurhistorie

2.1.1. Herstel Landgoederen

Projectgemeente: Gemeente Oegstgeest

Beoogde partners

Gem. Voorschoten, Erfgoedlijn Trekvaart en Landgoed., Erfgoedhuis ZH, Pr. ZH, Landgoedeigenaren

Resultaat

Vergroten beleefbaarheid landgoederenzone, verbindende routes tussen de buitenplaatsen onderling en met de historische centra. Waar mogelijk oude vaarten terug brengen.

Doel van het project

De beleefbaarheid wordt verder versterkt door zichtlijnen te herstellen en poorten, lanen en beplanting, zoals historische laagstamfruitgaarden, aan te brengen. Relatie en samenhang stad en platteland bij buitenplaatsen versterken. Herstel oude vaarten bijv. bij Berbice (Hoflaan en Hofweg te Voorschoten), en de Duivenvoorde corridor (opvaart naar kasteel Duivenvoorde). Onderzoek naar herstel opvaarten naar boerderijen en het herstel en verbetering van de verkaveling- en ontginningsstructuur. Het weer of beter gebruiken van die historische waterstructuren kan meekoppelkansen geven voor verbetering van het watersysteem /waterberging. Voorbeelden van landgoederen: Oud Poelgeest en Endegeest/ Rhijngeest verbinden fysiek en recreatief, idem oostwest verbinding met het Bos van Wijckerslooth. Mogelijkheden onderzoeken ruïne van Teylingen. Versterken boomstructuur en bij vriendelijke inrichting: Warmonderweg/ Abspoelweg en Rhijngeesterstraatweg (Oegstgeest). Onderdeel van het plan is herstel van de historische watergangen Pastoorswetering en Zandsloot.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad -land verbinding: herstel van beleving landgoederen

Cultuurhistorie: herstel opvaarten en herstel Haarlemmertrekvaart.

Recreatie: Verbinden met Boerhave en Voorhout, richting Haarlem en verbinding met Kagerplassen.

Steigers realiseren en arrangementen aanbieden.

Biodiversiteit: aanbrengen van fruitgaarden e.d. tegelijk bijmengsels inzaaien.

Gerelateerd aan andere projecten

PZH: aansluiten op doelen erfgoedlijnen: Trekvaart en Landgoederenzone

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Aanvullend is er verband met het Nationaal Park Hollandse Duinen en Groene Cirkel Bijenlandschap

Indicatieve investeringen : € 2.000.000, Landschapsfonds Holland Rijnland

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.1.2. Herstel Limes

Projectgemeente

Gemeente Leiderdorp

Beoogde partners

Gemeente Leiden, Katwijk, Voorschoten, Zoeterwoude

Resultaat

Ervaar de Romeinse Rijn en de Vlietzone als Limes trekvaart.

Doel van het project

Ervaar de Romeinse Vliet en de Vlietzone als trekvaart. Verbeter de kwaliteit van de oeverzone, door het realiseren van aanlegsteigers, bijv. herstel theepaviljoen/tuinhuizen, die altijd wezenlijk onderdeel hebben uitgemaakt van de beleving van het water.

Realiseren steigers voor sloepen, kleine recreatievaart en passagiersschepen door te onderzoeken hoe wel aan te meren bij Zoeterwoude Rijndijk (of directe omgeving). Dit biedt mogelijkheid tot meerdaagse limesroute over oude Rijn. Leiderdorp: aanlegsteiger voor inkoop streekproducten en info Limes. Katwijk realiseert drie uitzichtpunten (onderzoek) in de Vlietzone: projecten nog te ontwikkelen uit een vervolgonderzoek.

Voorschoten: prioriteit bij Vliet en Kanaal van Corbulo

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad -land verbinding: aanlegsteigers zorgen voor verbindingen met de stad.

Cultuurhistorie: herstel van beleving Limes

Recreatie: meerdaagse limesroutes en arrangementen

Gerelateerd aan andere projecten

PZH: aansluiten op doelen erfgoedlijnen: Trekvaart en Landgoederenzone

Nationaal Park Hollandse Duinen

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Betreft één van de gesuggereerde icoonprojecten is de Oude Rijn- en Vlietzone.

Indicatieve investeringen

€ 1.000.000

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.1.3 Herstel Atlantikwall

Projectgemeente

Gemeente Katwijk

Beoogde partners

Gemeente Voorschoten, Wassenaar, Leiden en Dunea

Resultaat

Beleefbaar maken van de Atlantikwall.

Doel van het project

Het ontwikkelen van een recreatief en educatief programma door aan te sluiten bij de ontwikkelingen voor de aanleg van de woonwijk Valkenhorst op voormalig vliegveld Valkenburg. Hierin is ook aandacht voor de fysiek aanwezige onderdelen uit de Koude Oorlog, zoals die te vinden zijn met het MOC-terrein, Maaldrift (Wassenaar) en De Kom (Katwijk). Daarbij kan onderzoek naar herbestemming een optie zijn. Er valt ook een relatie met de stad te leggen, omdat in het centrum van Leiden zich ook bunkers bevinden. Herstel tankgracht/muur in Lentevreugd.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad en land verbinding: routes koppelen aan cultureel erfgoed (waarbij aangesloten wordt bij bestaande routes zoals de Engelandvaarders fietsroute tussen Leiden en Den Haag, (en richting Noordwijk) en een deel van het wandelrouten netwerk bij Wassenaar.

Gerelateerd aan andere projecten

PZH: aansluiten op doelen erfgoedlijnen

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Er is verband met het Nationaal Park Hollandse Duinen, één van de gesuggereerde icoonprojecten. Bij het herinrichten van bermen ontstaat de mogelijkheid tot biodiversiteitszaai en daarmee is het project te verbinden met de Groen Cirkel Bijenlandschap.

Indicatieve investeringen

€ 300.000

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.2 Landbouwtransitie

2.2.1. Land van Ons

Projectgemeente

Gemeente Kaag en Braassem

Beoogde partners

Coöperatie Land van Ons, Universiteit Leiden / CML

Resultaat

Een samenwerking met de coöperatie Land van Ons om te experimenteren met duurzame landbouw.

Doel van het project

Land van Ons is een coöperatie die zich ten doel stelt landschap en biodiversiteit te herstellen. Door landbouwgronden op te kopen en op een bedrijfseconomische manier rendabel te exploiteren. De bedrijfsmatige benadering is niet gericht op korte termijn van euro's verdienen maar op de lange termijn van het landschap te herstellen en biodiversiteit te vergroten door minimum aan bemesting en gewasbescherming, bodemontwikkeling, wisselteelt en rust als producten te leveren. In het veenweidegebied betekent dit mogelijk het ontwikkelen van een eigen melkmerk, verbinden met de stad (Leiden) en werknemers/ deelnemers komen uit de regio. De bijdrage vanuit de Landschapstafel maakt het mogelijk om grond aan te kopen, pachtcontracten af te kopen en het land her in te richten.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Landbouw: voorbeeldproject als leertraject om tot landbouwtransitie te komen

Biodiversiteit: bijdrage aan verhoging van biodiversiteit in het veenweidegebied

Stad -land verbinding: sociale component zorgt voor binding met de regio

Klimaat: preventie van afbraak veengronden door aangepast peilbeheer. Dit voorkomt bodemdaling en uitstoot broeikasgassen.

Recreatie: toegankelijk maken van veenweidegebied, o.a. In het kader van educatie.

Gerelateerd aan andere projecten

Coöperatie Land van Ons en Universiteit Leiden

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Land van Ons is één van de icoonprojecten van Holland Rijnland.

Indicatieve investeringen

€ 1.500.000 vanuit het Regionaal Investeringsfonds van Holland Rijnland

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.2.2 Experimenteren met vormen van landbouwtransitie

Projectgemeente

Gemeente Zoeterwoude

Beoogde partners

Alle partners van de Landschapstafel Leidse Ommelanden en De agrarische natuurvereniging Groene Klaver, i.s.m. Universiteit Leiden / Naturalis en het CML t.b.v. wetenschappelijke begeleiding.

Resultaat

Onderzoek en experimenteren met voorbeelden van landbouwtransitie

Doel van het project

De landbouw staat de komende decennia voor een grote uitdaging om de huidige intensieve landbouw om te vormen naar andere vormen van landbouw: die direct betrokken is op haar omgeving, die een belangrijke bijdrage levert in het beheer van het agrarisch landschap, die biodiversiteit levert, die een recreatief product levert en die voor de voedselvoorziening zorgt. Dat allemaal op een andere manier dan waar het de afgelopen decennia ging om: schaalvergroting, specialisering, productiebedrijf en steeds meer los van haar directe omgeving. Om binnen de schaalgrootte van Duin, Horst & Weide / Leidse Ommelanden daar iets in te kunnen faciliteren, richten we ons op onderzoek en experimenteren. De onderstaande mogelijkheden zien wij de komende jaren als realistische opties:

- 1) Boerenlandpaden gaan voorzien van bloemrijke bermen. Dit is goed voor de biodiversiteit en goed voor de recreant. Zoekgebieden zijn o.a. percelen, bermen, tuinen, huiskavels van particulieren. Privaat gebied als Westeindepolder Zoeterwoude wordt hierin betrokken;
- 2) Grasland omzetten naar kruidenrijke vegetaties o.a. door het stopzetten van bemesting. Dit duurt minimaal zes jaar voor de eerste resultaten zichtbaar worden. Willen we hier iets op bereiken moeten we iets duurzaam kunnen veranderen in het systeem van het landbouwbedrijf. De boer moet dan niet alleen betaald worden voor melk, kaas en boter, maar ook als landschapsbeheerder. De boer levert een product op voor recreant/ burger/ natuur etc. door op zoek te gaan naar een alternatieve bekostigingsstructuur. Stadsrand Stevenschhof is zoekgebied voor een experiment.
- 3) Een predatieplan opstellen als onderdeel van een weidevogelbeheerplan. Veel weidevogels worden opgegeten voor ze groot zijn en veel kuikens vinden geen voedsel in de eenzijdige Engelse raaigrasvegetatie. Op een integrale wijze willen we onderzoeken hoe we dit kunnen tegengaan. E.a.a. in afstemming met De Groen Klaver en hun plannen hierin en het leren van voorbeelden van elders uit het land.
- 4) Gesprekken aan te gaan met boeren of er een bedrijf als pilot bedrijf aangemerkt kan worden om de bovenstaande ideeën nader in de praktijk te toetsen en te experimenteren.

Zoekgebieden: Boterhuispolder, Papewegsepolder/rand Stevenschhof, (veel eigenaren waaronder Stichting Twickel met grond in Wassenaar, Duivenvoordecorridor (weidegebieden van Stichting Duivenvoorde).

NB: Het Land van Ons (project van de gemeente Kaag en Braassem/ Holland Rijnland) zet ook een andere wijze van teelten in. En behalve zich voordoende kansen, is de onderlinge samenhang van de

initiatieven (geografische) van belang. Beoogd wordt een kwalitatief goed netwerk voor migratie en populaties van soorten.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Landbouw: experiment (punt 4) leidt tot bijdrage aan landbouwtransitie

Recreatie: boerenlandpaden (punt 1) leidt tot meer recreatief medegebruik van agrarische grond

Biodiversiteit: ander beheer (punt 2 en 3) leidt tot meer biodiversiteit

Gerelateerd aan andere projecten

Coöperatie Land van Ons en Universiteit Leiden

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Betreft één van de gesuggereerde icoonprojecten is 'Veenweidegebied/ aanpak landbouwtransitie en stikstof'

Investerings (indicatief)

€ 50.000

Beoogde subsidies

Boerenlandpaden (Landschapsfonds Holland Rijnland)

Provinciale subsidieregelingen: herijking NNN, Botanisch beheer, Programma Natuur: natuur inclusieve maatschappij (stikstofgelden)

Europese subsidies?

Deltaplan Biodiversiteit

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.2.3. Project Grutto

Projectgemeente

Gemeente Leiderdorp

Beoogde partners

Gemeenten Zoeterwoude, Leiden, Kaag en Braassem en Voorschoten, Hoogheemraadschap van Rijnland, particuliere grondeigenaren en wetenschappelijke inbreng, i.s.m. Universiteit Leiden / Naturalis en het CML t.b.v. wetenschappelijke begeleiding. Verbinden met resultaten uit een experiment in Zegveld.

Resultaat

Een weidevogelproject waarbij geëxperimenteerd wordt met het verhogen van de grondwaterstand.

Doel van het project

Het project beoogt een experiment om weidevogelstand (doelsoort Grutto) te versterken. Om het bodemleven meer aan de oppervlakte te krijgen, voedsel voor de kuikens van de Grutto, wordt het waterpeil kunstmatig verhoogd. Een middel om dit mogelijk te maken is onderwaterdrainage. Hierdoor wordt het gemakkelijker het grondwaterpeil te laten fluctueren. In periode van droogte wordt water ingelaten en in een periode van regen wordt het water gemakkelijker afgevoerd. Door verhoging van het waterpeil wordt CO2 uitstoot voorkomen en het foerageergebied van de Grutto versterkt. Tevens wordt hiermee bodemdaling tegengegaan i.c.m. het voorkomen of stopzetten van bemesting wordt de biodiversiteit verhoogd. Een vorm van natuurvriendelijk boeren waarbij financiën en biodiversiteit in evenwicht worden gebracht. Polders die hiervoor mogelijk in aanmerking komen zijn: Boterhuispolder, Oostvlietpolder, Westeinde/ De Wilck. Project kan mogelijk verbonden worden met de doelen uit het project 'Land van Ons' en project 'Groene Cirkel Bijenlandschap'. De wens is nadrukkelijk om dit experiment te verbinden met de wetenschap door kennisinstituten te verbinden aan dit experiment.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Landbouw: experiment met waterpeilverhoging op landbouwgrond en stikstofopslag in de bodem

Biodiversiteit: weidevogelproject t.b.v. verhoging weidevogels

Klimaat: tegengaan van CO2 uitstoot

Gerelateerd aan andere projecten: Programma Veenweide van Alpen aan den Rijn.

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Betreft één van de gesuggereerde icoonprojecten is 'Veenweidegebied' en landbouwtransitie.

Indicatieve investeringen

€ 500.000

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.3 Klimaat

2.3.1 Klimaatbossages in Leidse Ommelanden

Projectgemeente: Gemeente Voorschoten

Beoogde partners

Hoogheemraadschap van Rijnland, Gemeenten, Staatsbosbeheer, Dunea, boerenorganisaties e.a.

Resultaat

1000 extra bomen in Leidse Ommelanden

Doel van het project

In 2020 is de uitgewerkte Bossenstrategie van Rijk en provincies gepresenteerd. Met deze strategie streven Rijk en provincies naar een gezond, toekomstbestendig en maatschappelijk gewaardeerd bos in 2030 (Kamerstuk 33 576, nr. 186). Rijk en provincies maken hier de komende jaren werk van, onder meer via het Klimaatakkoord, het Natuurpact en Programma Natuur, maar kunnen het niet alleen. Er is vanuit Rijk en provincie de wens om te zorgen voor forse bosuitbreiding. Het landschap van Leidse Ommelanden leent zich niet voor grootschalige bosuitbreiding maar er zijn naar verwachting veel plekken waar kleine bosjes of enkele bomen geplant kunnen worden. Denk aan terreinen van particulieren zoals buitenplaatsen, aan gronden van agrariërs, aan parken van gemeentes, aan de binnenduinrand etc. Grootschalige opties zijn wel in de Mientkant en de Mient-Kooltuin. Doel van het project is om deze plekken/kansen te identificeren, te bundelen en als een totaalpakket aan te kunnen bieden aan de provincie. Hiertoe wordt een campagne opgezet waarin alle partijen in Leidse Ommelanden benaderd worden. Het nevensgeschikte doel is daarmee ook participatie en bewustwording.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Klimaat: tegengaan van CO2 uitstoot en Stikstofopslag

Biodiversiteit: ontwikkeling van kleine bosenheden in het landschap

Gerelateerde strategische projecten: Nader te bepalen

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland: nee

Investerings (indicatief)

€ 40.000 voor inhuren campagnestrategie en campagnekosten.

€ 200.000 voor plantmateriaal

Beoogde subsidies: Bos- en Bomenbeleid PZH

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.3.2 Plastic Bubble Barrier

Projectgemeente: Holland Rijnland

Beogde partners

Hoogheemraadschap Rijnland, Gemeenten, e.a.

Resultaat/ Doel van het project

Het afvangen van plastic in de Oude Rijn door middel van een Plastic Bubble Barrie. Door het voorkomen dat kleine stukjes plastic de zee indrijven en daar verder bijdragen aan het vergroten van de hoeveelheid plastic in de Noordzee; met aantasting van de biodiversiteit in zee tot gevolg.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Het Burgerinitiatief Coast Busters heeft samen met het hoogheemraadschap van Rijnland berekend, dat jaarlijks ruim 1 miljoen objecten, met een gezamenlijk gewicht van 2,3-2,6 ton afval in de Noordzee stroomt. Dit heeft enorme gevolgen voor de biodiversiteit en het leefklimaat aan de kust. Zeker de kleinere plastic deeltjes hebben enorme gevolgen voor het leven in en rond de Noordzee. De plastics hopen zich op in organismen en komen uiteindelijk ook in onze voedselketen terecht. Naast de invloed op organismen en ecosystemen, vervuult het plastic ook de stranden en maakt deze minder aantrekkelijk voor recreanten, met economische schade als gevolg.

Gerelateerde strategische projecten

De Provincie heeft afgelopen november het concept waterprogramma uitgebracht en heeft als doelstelling te voldoen aan de Europese kaderrichtlijn water. De Oude Rijn valt onder het stroomgebied Rijn-deltas. Doel is te komen tot schoon en gezond water. De Provincie geeft in het waterprogramma specifiek aan om mee te werken aan de verspreiding en terugdringing van specifieke probleemstoffen als microplastics. Initiatieven op dit gebied worden ondersteund.

Investerings (indicatief)

Tien gemeenten en het hoogheemraadschap van Rijnland hebben het vooronderzoek gefinancierd. De gemeenten hebben nu een bijdrage voor de investering toegezegd. Het hoogheemraadschap van Rijnland neemt de exploitatie voor de periode van 10 jaar voor haar rekening. Het initiatief van de Limes Bubble Barrier krijgt ook steun van de Rotary en het bedrijfsleven.

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Investeringsaanvraag verloopt via de Landschapstafel Duin- en Bollenstreek. De Leidse Ommelanden ondersteunt de aanvraag door zich bestuurlijk en ambtelijk in te spannen voor de realisatie van de plastic bubble barrier.

Beogde subsidies: PZH en RIF van HR

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.4 Biodiversiteit

2.4.1 Bloeiende Bermen en Oevers

Projectgemeente: Gemeente Zoeterwoude

Beoogde partners: Alle deelnemende partners

Resultaat

Een verdere uitbreiding van bloemrijke bermen, akkerranden, bedrijventerreinen en oevers.

Doel van het project

Een bijenlandschap ontwikkelen met bloemrijke bermen, akkerranden en oevers. Hiermee wordt beoogd een verdere uitbreiden van de lopende projecten uit het eerste meerjarenplan. In dit kader wordt ingezet op de ontbrekende verbindingen te realiseren op basis van het Onderzoek WUR 2019 (Weipoort) – versterken VCA (Verified Conservation Area) en Groen Cirkels Bijenlandschap; zie [link](#). Kerngebied hierin is: Alphen aan den Rijn, Zoeterwoude, Leiderdorp (Munnikkenpolder, oever langs de Does), en Leiden, Voorschoten, Zoetermeer en Zoeterwoude. Daarmee wordt gewerkt aan klimaatadaptatie en biodiversiteit in verstedelijkt gebied door het realiseren van een doorgaande groenstructuur langs waterwegen en infrastructuur. Daarnaast onderzoeken we of het thema Groene Daken hierin meegenomen kan worden.

Project bloeiende oevers => drie locaties, lint langs waterwegen. Is het mogelijk naar Katwijk en Zoeterwoude bloeiende oevers aan te brengen. Door middel van interne cursussen, gegeven door het IVN aan de groenbeheerders, willen we de kennis vastleggen in organisaties. Hierin zoeken we ook de samenwerking met Groene Cirkel Bijenlandschap/Omgevingsdienst West-Holland.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Biodiversiteit: impuls voor de flora en fauna (weidevogels)

Recreatie: koppelen aan boerenlandpaden

Stad land relatie: creëren van extra recreatief aanbod

Gerelateerd aan andere projecten

PZH: aansluiten op doelen erfgoedlijnen: Trekvaart en Landgoederenzone

Nationaal Park Hollandse Duinen

Groen Cirkel Bijenlandschap

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Groene Cirkel Bijenlandschap is één van de icoonprojecten.

Indicatieve investeringen

€ 100.000, deltaplan Biodiversiteit

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.4.2. Inventarisatie en ontwikkeling bloeiende oevers

Projectgemeente

Gemeente Leiden

Beoogde partners

Alle deelnemende partners, Groene Cirkel Bijenlandschap, Naturalis / CML

Resultaat

Het voortzetten van een bestaand project waarbij oevers wordt gemonitord op natuurontwikkeling.

Doel van het project

Planmatig en structureel onderzoek naar ontwikkeling biodiversiteit van bloemrijke oevers. Onderzocht wordt of dit project uitgebreid kan worden met bloeiende bermen. Frequent worden de oevers (en bermen) gemonitord op vegetatieve ontwikkeling en de bijdrage aan de biodiversiteit. De monitoring resulteert in een jaarlijks beheeradvies zodat het beheer geoptimaliseerd kan worden om natuurontwikkeling te stimuleren. Het project wordt zodanig vormgegeven dat advies op maat en/ of op aanvraag mogelijk is zodat het beheer van de oevers verbeterd kan worden. Vanwege de verbinding met het wetenschappelijk instituut CML is het mogelijk om wetenschap en praktijk te verbinden. De beheer- en inrichtingsadviezen zorgen voor meekoppelkansen bij herinrichtingsprojecten.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad- land verbinding: stedelingen inventariseren landelijke bermen en oevers

Gerelateerd aan andere projecten

PZH: aansluiten op doelen erfgoedlijnen: Trekvaart en Landgoederenzone
Nationaal Park Hollandse Duinen

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Betreft Groene Cirkel Bijenlandschap, is één van de icoonprojecten.

Indicatieve investeringen

€ 130.000, deltaplan Biodiversiteit

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.4.3. Robuuste ecologische verbinding Leidse Ommelanden

Projectgemeente

Gemeente Leiden

Beoogde partners

Alle partners van de Landschapstafel, NPHD, SBB, Dunea, Hoogheemraadschap van Rijnland, gemeenten: Leidschendam-Voorburg, Wassenaar en Alphen aan den Rijn

Resultaat

Een robuuste ecologische verbinding tussen het duingebied en het veenweidegebied/ Groene Hart door het parklandschap rond kasteel Duivenvoorde.

Doel van het project

In deze ecologische corridor is het landschap van Nationaal Park Hollandse Duinen het minst aangetast en bestaan er goede kansen om de duinen weer met het Groene Hart te verbinden. Zo'n verbinding is belangrijk om isolatie van gebieden te voorkomen, soorten de kans te geven te bewegen tussen gebieden en regio's en het woon-werkklimaat van de regio te verbeteren. Dit is mogelijk door een verbinding te realiseren tussen de grote natuurgebieden: kust en duinen, Bentwoud/ Groene Hart, Hollandse Plassen /Nieuwkoopse plassen. Naast het realiseren van stapstenen en verbindingen richt dit project zich op het verminderen van de effecten van de doorsnijding van het gebied door vijf grote barrières: de N44, spoorlijn Leiden - Den Haag, N447, de Vliet en de A4 en de verbreding van de Europaweg N206. Dit vraagt slimme en tijdige koppeling met ontwikkelingen die zich rond deze infrastructuur barrières voordoen. Door de ecologische verbinding waar mogelijk te koppelen aan fiets- en wandelnetwerken wordt de beleefbaarheid van natuur versterkt (ecologie, recreatie en landschap).

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Biodiversiteit: een robuuste fauna-passage zodat er een open verbinding is van het GH met zee

Recreatie: een extra recreatieve verbinding tussen het GH en de zee

Gerelateerde strategische projecten

Bestaande projecten:

- Afwaardering N44 (project gemeente Wassenaar, dat buiten de scope van de samenwerking binnen de Leidse Ommelanden valt). Dit project maakt onderdeel uit van de visie Poort naar de Hollandse Duinen, van de gemeente Wassenaar.
- Ecologische meekoppelkansen verbreding A4 (verbreding A4 wordt vanaf 2026 uitgevoerd) als onderdeel van de groen/blauwe verbinding tussen kust en Groene Hart.
- Aanleg van een ecologische verbindingzone naar Valkenhorst (nieuwe woonwijk op de plek van voormalig vliegveld Valkenburg) met als trekker gemeente Wassenaar (buiten scope Leidse Ommelanden)
- Aanleg Faunapassage bij Maaldrift als onderdeel van aanleg Rijnlandroute (in uitvoering)

Rol:

Bijdrage om bestuurlijke druk te houden op de realisering van dit project. Mogelijk op termijn het leveren van een financiële bijdrage aan inrichtingsmaatregelen.

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Betreft één van de onderdelen van het Nationaal Park Hollandse Duinen wat als icoonproject is aangemerkt door Holland Rijnland.

Indicatieve investeringen

€ PM.

Investering door Rijkswaterstaat/ provincie/ europese fondsen

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.5 Stad- land verbindingen

2.5.1. faciliteren sloepennetwerk

Projectgemeente

Gemeente Zoeterwoude

Beoogde partners

Gemeenten Kaag en Braassem, Teylingen, Leiden

Resultaat

Het faciliteren en uitbreiden van het sloepennetwerk in Leidse Ommelanden

Doel van het project

Realiseren steigers voor sloepen, kleine recreatievaart en passagiersschepen door te onderzoeken hoe wel aan te meren bij Zoeterwoude Rijndijk (of directe omgeving). Dit biedt mogelijkheid tot meerdaagse limesroute over oude Rijn.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad -land verbinding: het sloepennetwerk draagt bij aan een goede waterverbindingen

Recreatie: impuls aan de waterrecreatie

Gerelateerd aan andere projecten

Deze recreatieve impuls draagt bij aan een goede verbinding tussen de Hollandse Plassen en Leiden

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Betreft één van de gesuggereerde project 'Hollandse Plassen' en door Holland Rijnland aangemerkt als icoonproject waardig.

Indicatieve investeringen

€ 1.000.000

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.5.2. Uitbreiding Singelpark Leiden

Projectgemeente

Gemeente Leiden

Beoogde partners

Holland Rijnland

Resultaat

Toevoegen van het Lakenpark, Jan van Houtkade en Veerplein aan het Singelpark te Leiden (Singelpark, tweede fase).

Doel van het project

Betreft het versterken van het reeds gerealiseerde deel van het Singelpark van Leiden. Door nieuwe fases aan het park toe te voegen wordt de groene cirkel rondom het historisch hart van Leiden versterkt. De toe te voegen gebieden zijn versteend en worden opnieuw ingericht als groene rustplekken in de stad. Het Singelpark heeft een sterk regionaal karakter wat door deze ingreep verder versterkt wordt. De vergroening van het stadshart van Leiden zorgt voor een versterking van de natuur en de ecologie in de stad. Via belevingsroutes die starten aan het Singelpark is er een verbinding met het ommeland.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad -land verbinding: het groen wordt de stad ingetrokken

Recreatie: een versterking van rust en verblijfsplek in de stad Leiden

Klimaat: klimaat adaptieve inrichting van de stad

Biodiversiteit: door juiste keuze planten en bomen biodiversiteit verhogen

Gerelateerd aan andere projecten

Opsomming waaruit blijkt dat er sprake is van een integrale aanpak en aansluiting bij bestaande programma's of projecten.

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Het Singelpark Leiden is in de periode 2015-2020 een groot thema geweest van Leidse Ommelanden wat inmiddels nationale bekendheid heeft gekregen.

Investeringsen

€ 1.250.000 Jan van Houtkade, waarvan 25% bijdrage RIF € (312.500)

€ 1.242.000 Lakenpark, waarvan 25% bijdrage RIF (€310.500)

€ 372.000 Veerkade, waarvan 25% bijdrage RIF (€93.000)

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.5.3. Vergroenen bedrijventerrein Bio Sciencepark

Projectgemeente

Gemeente Leiden

Beoogde partners

Universiteit Leiden, Gemeente Oegstgeest en Naturalis / CML

Resultaat

Het biodivers en groen inrichten van het Bio Sciencepark van Leiden en Oegstgeest

Doel van het project

Investeren in en rondom het Bio Sciencepark om een impuls te geven aan de groene/ recreatieve inrichting en de verbinding met het gebied er om heen. Tegelijk worden daarmee biodivers maatregelen doorgevoerd. O.a. door het realiseren van natuurvriendelijke oevers, het biodivers inrichten van bermen. Wat betreft faunavoorzieningen; hiervoor worden voor de vleermuizen hubs ingericht. Onderdeel van het geheel is het realiseren van een biodiversiteitstuin bij Naturalis inclusief natuurlijk ingericht parkeerdek.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad -land verbinding: de natuur buiten de stad verbinden met de natuur in de stad

Biodiversiteit: het versterken van de rijkdom van flora en fauna

Klimaat: het klimaat adaptief inrichten van de stad

Gerelateerd aan andere projecten

Bio Sciencepark

Verband met de iconprojecten van Holland Rijnland:

Er is een verband met het Groene Cirkel Bijenlandschap wat als iconwaardig project is aangemerkt door Holland Rijnland.

Indicatieve investeringen

Ca. € 700.000 (waarvoor cofinanciering bij het Rif van Holland Rijnland wordt gevraagd)

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.6 Recreatie

2.6.1. Verbeteren vaarverbinding de Kaag - Braassemermeer

Projectgemeente

Gemeente Kaag en Braassem

Beoogde partners

Gemeenten Teylingen, Leiden

Resultaat

Het vergroten van de vaarcapaciteit in Roelofarendsveen naar het Braassemermeer.

Doel van het project

In Roelofarendsveen is een historische sluis. Deze sluis biedt onvoldoende capaciteit waardoor te veel oponthoud ontstaat. Door het toevoegen van een extra sluis wordt de doorvaar capaciteit vergroot. Sloepen en B&B hebben hier voordeel bij. Hierdoor wordt ook de overlast van het wachten in de zomer sterk verminderd.

In onder meer de Omgevingsvisie en het participatietraject Braassemboulevard heeft de sluis een centrale positie. In de afgelopen watersportseizoenen is duidelijk gebleken dat dit niet zonder reden is: de wachttijden/rijen van het schutten (gedurende heel de dag) van vaartuigen in beide richtingen kan oplopen tot ruim twee uur. Met het realiseren van de tweede sluis verhogen we de capaciteit en geven we, ingebed in de Braassemboulevard, andere aanvullende recreatieve initiatieven kansen om te ontwikkelen.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Cultuurhistorie: behoud cultureel erfgoed (huidige sluis)

Stad -land verbinding: versterken verbinding van de stad met het water

Recreatie: impuls aan waterrecreatie

Gerelateerd aan andere projecten

Verbonden met project 'bevorderen waterrecreatie'.

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland

Ja, het icoonproject Hollandse Plassen

Indicatieve investeringen

€ 1.000.000

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.6.2. Bevorderen van waterrecreatie

Projectgemeente

Gemeente Teylingen

Beoogde partners

Gemeente Kaag en Braassem, Erfgoedlijn Trekvaart en Landgoederenzone

Resultaat

Versterken van waterrecreatie door te investeren in elektrische oplaadpunten

Doel van het project

Verbeteren waterkwaliteit en elektrische oplaadvoorziening nabij overnachtings- mogelijkheden in jachthavens en bij B&B's. Hierbij wordt gedacht aan het benutten van de aanwezige theekoepels. Een oplaadsysteem voor de Hollandse Plassen en de steden Leiden, Haarlem, Alphen aan den Rijn, Bodegraven, Woerden en Gouda. Tevens het realiseren van E-pontjes.

Kagerplassen: waterpoort Sassenheim uitbreiden met een zelf varende pontjes vanuit Kagerzoom naar Koudenhoorn. Teylingen onderzoekt wat de volgende stap is. Is het mogelijk om te suppen op Kagerplassen en aanmeervoorziening voor watertaxi? Verbinding met Leiden. Er is een stichting die plannen heeft. Jachthaven, watersport, kunnen we voorzieningen financieren? Watergangen op diepte brengen. Van der Hulst uit Katwijk heeft plannen. K&B: Boekhorsterweg is doodlopend, vraag betreffende evaluatie 'zelfvarend pontje' (meer verkeersdrukte). Vraag van Dorpsraad Oud-Ade. Hoe kunnen wij hun hierin meenemen? Hoe krijgen we het rondje compleet? Privé gronden, betrekken van mensen, partijen, financiering nu regelen. Kanosafari organiseren? Meerdaags varen E- sloep (elektrisch varen en oplaadpalen), o.a. routes door HP en GH waaronder Nieuwkoopse Plassen, Oude Rijn, Does enz. Leiderdorp gaat niet actief trekken. Transferium in netwerk opnemen. Daar is een openbare steiger, oplaadfaciliteiten nog realiseren, zal ondernemer vragen of hij daar belangstelling voor heeft.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad -land verbinding: versterking verbindingen via het water

Recreatie: impuls aan waterrecreatie en watersport

Gerelateerd aan andere projecten

PZH: aansluiten op doelen erfgoedlijnen: Trekvaart en Landgoederenzone

Nationaal Park Hollandse Duinen

Indicatieve investeringen

€ 500.000

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

2.6.3. Parkway 'Leidse Ommelanden'

Projectgemeente

Oegstgeest

Beoogde partners

Teylingen, Leiden, Katwijk

Resultaat

Verbeteren fietsinfrastructuur in de Leidse Ommelanden.

Doel van het project

Onderzoek en realiseren van deel 'Parkways', een ambitie vanuit NPHD gericht op verbeteren fietsinfrastructuur o.a. in de Leidse Ommelanden. Uitzoeken wat gepland staat. Oegstgeest: verbinding vanuit Leiden, door Oegstgeest / Elsgeesterpolder naar duinen en zee. Katwijk komt terug met kaartje 'blinde vlek' met verbinding Kagerplassen. Daarnaast het realiseren van recreatieve routes rond het Valkenburgsmeer. Tegelijk moet dit zorgen voor een goede verbinding met het Groene Hart en de kust. Dit vraagt om nader onderzoeken, na afronding zandwinning. Gemeente Wassenaar is betrokken bij NVO/ bomencompensatie en faunapassage.

Bijdrage aan de thema's van Natuurlijke Leefomgeving

Stad -land verbinding: herstel van beleving Atlantikwall

Recreatie: verbeteren recreatieve fietsmogelijkheden

Gerelateerd aan andere projecten

Opsomming waaruit blijkt dat er sprake is van een integrale aanpak en aansluiting bij bestaande programma's of projecten.

Verband met de icoonprojecten van Holland Rijnland:

Betreft icoonproject Nationaal Park Hollandse Duinen.

Indicatieve investeringen

€ 100.000

Fasering

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Initiatief						
Planvorming						
Realisatie						

3 Financiën

Belangrijke voorwaarde voor een vervolg op de Leidse Ommelanden is de financiële haalbaarheid. Dit betreft zowel voor de proceskosten als de projectfinanciering.

3.1 Proceskosten

De huidige opzet van de Landschapstafels komt voort uit een provinciaal model. De Landschapstafels voerden binnen de doelstellingen van PZH groenblauwe projecten uit. Nu PZH als pijler wegvalt kan volstaan worden met een lichtere variant waarmee de proceskosten lager uitvallen. Om dit concreet te maken wordt er een nieuwe samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen de deelnemende partijen. Hierin wordt uitgegaan van de onderstaande rolverdeling tussen de partijen.

Rolverdeling

Programmamanager heeft de rol van: aanjager, bewaker programma, onderzoek subsidiemogelijkheden, verbinder tussen de projecten, schakel naar de Stuurgroep en overige zaken die het gehele programma aangaan. Uitgegaan wordt van een reguliere taakbelasting van ca. 1 dag per week als manager. Onderdeel van deze rol is het koppelen van subsidies en projecten. Nu PZH geen programmasubsidie meer verleent zal de koppeling op projectniveau gelegd worden. De taakbelasting voor 2021 voor de programmamanager is geraamd op ca. 500 uur. De kosten hiervoor bedragen ca. 50K. De programmamanager bepaalt in overleg met de projectgroep zijn inzet en tijdsbesteding.

Programmaleden: zijn verantwoordelijk voor de projecten die zij vanuit hun beleidsveld trekken of belegd zijn bij een projectleider. Zij zijn verantwoordelijk voor: het aanvragen van subsidies en budgetten en de verantwoording daarover, informeren de programmamanager en nemen deel aan de ambtelijke werkgroep die de projecten begeleiden. Uitgegaan wordt van een taakbelasting van minder dan 0,2 dagen per week, minder dan nu het geval is. Hierin is *niet* meegenomen de uren voor het projectleiderschap, deze worden bepaald door het aantal en omvang van de projecten welke gerealiseerd worden.

Kosten

De bovenstaande kosten dienen gefinancierd te worden door de deelnemende gemeenten. Hiervoor is benodigd minimaal 50K voor het eerste jaar. Dit is mogelijk door: Leiden: 20K, Katwijk: 10K en: Kaag en Braassem, Leiderdorp, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten en Zoeterwoude 5K; totaal 60K. Dit levert een marge op van ca. 10K waarmee het beheer van de huidige routesysteem van Leidse Ommelanden gefinancierd kan worden en overige programmakosten betaald kunnen worden. Het bovenstaande voorstel is gebaseerd op een verdeelsleutel op basis van inwonersaantallen. Dit betreft een structurele bijdrage. Daarnaast is aan PZH gevraagd hierin ook verantwoordelijkheid te nemen aangezien het ook een provinciaal belang dient. Gevraagd is om uit het overschot van het huidige programma een bedrag van 60K toe te kennen aan de doorontwikkeling van de Landschapstafel. PZH heeft aangegeven daar in 2021 een besluit over te nemen.

3.2 Projectfinanciën

Naast het aanwezige Regionale Investeringsfonds van Holland Rijnland (ca. 2 miljoen) zijn er diverse andere projectfinancieringsbronnen. Dit vraagt echter wel tijd om deze te ontdekken en aan te boren. PZH heeft op verschillende thema's wel geld; in de loop van 2021 zijn per subsidie voorwaarden bekend geworden. Denk hierbij aan: stikstofaangepak, bodemdaling, klimaatadaptatie en landbouwtransitie. Hiervoor zijn reeds rijks gelden toegezegd aan de provincies. Voor de erfgoedlijnen, sport en bewegen, ecologische verbindingen en ruitpaden zijn reeds provinciale subsidies beschikbaar.

Inmiddels is een eerste Europa oriëntatie uitgevoerd, hieruit komt naar voren dat het programma LEADER een reële optie is als projectfinancieringsbron en mogelijk ook het programma LIFE als we ambitieus durven te zijn. Dat sluit weer mooi aan om de samenwerking aan te gaan met het Nationale Park Hollandse Duinen en andere programma's. Onderstaande subsidiemogelijkheden dienen nader onderzocht te worden.

Fonds	Bedrag	Voorwaarden
Holland Rijnland	1 tot 2 miljoen	Project moet binnen deelnemende gemeente vallen.
Landschapsfonds Holland Rijnland	Kleine bedragen	Voor beheer van boerenlandpaden e.d. Je kunt vouchers aanvragen, geen investeringsbudgetten.
LIFE-project	Miljoenen	Moet een groot project (programma) zijn op het gebied van natuur & biodiversiteit of milieu & klimaat, vooral kansrijk zijn projecten met ecologische waarden verbetering (habitat, soorten, Natura 2000) samenwerking aangaan met NPHD.
LEADER	600K beschikbaar Cat. Economische projecten 40% sub. Cat. Publiek-privaat 100% sub. <500K	Beschikbaar tot 200K per project Circulaire economie Stad-land verbinding Een economisch verdienmodel vereist Beoordelingsformulier en format projectplan bekend
Urban Innovative Actions-fonds van de EU	Nu niet opengesteld! Mogelijk vanaf eind 2021	Veilige openbare ruimten in steden Digitalisering Duurzaam gebruik van land en natuur Stedelijke armoede
Erfgoedlijn PZH	3 miljoen (jaarlijks)	Project dient bij te dragen aan/ gekoppeld zijn aan: trekvaart, Atlantikwall, limes of landgoederenzone.
Ecologische verbindingzones/ subsidie provincie Zuid-Holland	87 miljoen tot en met 2027 voor NNN.	Subsidie onder toepassing van artikel 2.6 Verwerving en inrichting ecologisch verbindingen, artikel 2.6.1 en verder van de Subsidieregeling groen Zuid-Holland 2016 (Srg). Betreft: realiseren van ecologische verbindingen in groene zone/ groene buffer waarvan deel al is vastgelegd. Dit jaar herijking van projecten en wellicht herverdeling van subsidie
Subsidieregeling Groen PZH	Diverse bedragen 2.1 = 130K 2.2 = ? 2.6 = 1500K 2.7 = 35K 2.8 = 231K	De subsidieregeling Groen bevat de volgende onderdelen: 2.1 Ganzenrustgebieden; 2.2 Agrarische structuurversterking voor grondgeb. landbouw 2.6 Verwerving en inrichting ecologische verbindingen; 2.7 Subsidie ingev. artikel 10 Natuurbeschermingswet 1998; 2.8 Innovatieve pilots Groene Cirkels;

	2.9 = 100K 2.10 = 75K 2.11 = 450K + 245K Stad-land verbinding	2.9 Boerenlandpaden; 2.10 Stimulering maats. initiatieven op Duurzame Landbouw; 2.11 Kwaliteitsverbetering van bestaande groengebieden en het recreatieve routenetwerken.
Het Groene Cirkel Bijenlandschap	150K per jaar (3 jaar)	Voorschoten is lid, Leiden ook. Subsidieert max. 25K per project.
Landbouw transitie in PZH		POP3, nu geen directe aanknopingspunt. Alleen bij omvangrijk project wat direct gelinkt is aan de landbouw. Opvolger van POP3 (Nationaal Strategisch Programma) kan met de 'eco-regelingen' wel iets betekenen; vanaf 2023.
Bodemdaling/ CO2 reductie in PZH		Voor wat betreft bodemdaling in het veenweidegebied zijn in deze fase geen subsidies beschikbaar. LNV is bezig om een budget te krijgen voor 2021. Daarin zijn wel mogelijkheden om projecten te financieren, maar dat is beperkt. Er is geen aparte subsidieregeling o.i.d.
Waterrecreatie in PZH	350K	1) Gastvrij en Beleefbaar water; 2) Smart Waternetwerk; 3) Groene Waterrecreatie; aanvraag indienen voor 30 november 2021.
Ruiter en menpaden in PZH	905K	Een van de kansrijke verbindingen tussen de hippische hotspot: Nationaal Park Hollandse Duinen Noord en de hippische hotspot Balijbos, 8 kilometer nieuwe verbinding tussen recreatiegebied Vlietlanden via Voorschoten naar Wassenaar is als optie aan gedeputeerde voorgelegd voor mogelijke cofinanciering door de provincie.
Vergroenen bedrijventerreinen		Alleen via BIZ PZH/ programma klimaatadaptatie
Prins Bernhard Cultuurfonds		Alleen voor niet-overheden
Regeling versneld natuurherstel (stikstof)	81,6 miljoen	Binnen of effect op Natura 2000 gebied.
Fonds 1818		Alleen voor niet-overheden
Bestuursakkoord klimaatadaptatie 2021- 2023	4,7 miljoen Holland Rijnland, 9 miljoen Delfland	Impulsregeling klimaatadaptatie: beperking van wateroverlast en de gevolgen van droogte en overstromingen versneld wordt aangepakt.
Deltaplan Biodiversiteit		Samenwerken met biodiversiteitstafel Leiden en icoonprojecten
Delfland/ Rijnland		Subsidies bij Hoogheemraadschap nog niet inzichtelijk gekregen
Sport en Bewegen	3,5 miljoen + 100K voor omgeving beweegvriendelijke	projecten in de categorieën stad-land-verbindingen, stedelijke groenstructuur (denk aan stadsparken) en recreatiegebieden: voorzieningen als speelplaatsen, speelbossen, bootcamp, hindernisbanen of trimroutes) kan bijdragen aan een meer aantrekkelijke en beweegvriendelijke leefomgeving.

4 Conclusie

De uitdagingen waar de regio Leidse Ommelanden voor staan nemen eerder toe dan af. Dat is de belangrijkste reden geweest voor de Stuurgroep om te besluiten voorlopig door te gaan met Landschapstafel Leidse Ommelanden. Het jaar 2021 wordt gebruikt om tot een nieuw Uitvoeringsprogramma te komen, in afstemming met Holland Rijnland. Dit nieuwe Uitvoeringsprogramma heeft als uitgangspunt het analyse- en beleidsdocument *'Natuurlijke Leefomgeving'* van Het Hart van Holland. De hierin genoemde thema's: cultuurhistorie, landbouwtransitie, klimaat, biodiversiteit, stad-land verbindingen en recreatie worden vertaald naar concrete projecten. Tegelijk worden meekoppelkansen gezocht met bestaande programma's zoals: Nationaal Park Hollandse Duinen, Groene Hart, Hollandse Plassenberaad, Biodiversiteitstafel Leiden, enz. Een eerste inventarisatie van projecten en subsidies is uitgevoerd.

Tijdlijn

De onderstaande tijdlijn schetst op maandniveau welke processtappen nodig zijn om tot een nieuw Uitvoeringsprogramma te komen.

- Opstellen nieuw Uitvoeringsprogramma, v.a. december 2020 tot ca. juni 2021; → *afgerond*
- Onderzoek naar financieringsmogelijkheden nieuwe projecten (PZH, Rijk, Europa, marktpartijen), v.a. december 2020 tot ca. maart 2021; → *afgerond*
- Koppelen projecten aan subsidies, v.a. maart 2021 tot ca. juni 2021 + voorbespreken proceskosten op een Landschapstafel april 2021; → *doorlopend proces*
- Vaststellen nieuw Uitvoeringsprogramma Leidse Ommelanden, en tegelijk een perspectief bieden wat de te verwachten proceskosten zijn voor de jaren 2022 e.v. → *Landschapstafel 29 september 2021*
- Opstellen Uitvoeringsovereenkomsten met gemeenten, Holland Rijnland en derden, → *v.a. september 2021*